

A sűrűje

LÁSZLÓ NOÉMI – KÜRTI ANDREA: *DARÁZSOLÁS*

A *darázsolás* szónál az alábbiakat találjuk a Magyar Néprajzi Lexikonban: „ráncolások díszes, mintás levarrása. Tulajdonképpen az átcsavarás egy fajtája. A lerakott ráncok mindegyikét két olyan hosszú függőleges öltéssel erősítik le, mint amilyen a tervezett minta szélessége. Ezek az öltések adják azt az alapot, amelyet átcsavarnak, hol a legegyszerűbb átcsavarással, hol úgy, hogy több szálát fognak át egyszerre, ezáltal hosszabb öltés keletkezik. Az átcsavarás lehet lépcsős is. Különböző szélességű sávok készülnek belőle.” Aki nem tud kézzel varrni, annak is nyilvánvaló lehet a leírásból, hogy a darázsolás aprólékos, mondhatni meditatív folyamat: ügyelni kell a szálakra, az öltésekre, a minta méreteire, lassan és körültekintően kell dolgoznunk. Szinte minden érzékszervünk bekapcsolódik a munkába: szemünk követi a sorokat, bőrünk kitapintja az öltéseket, s időnként meg-megsúrja a tű, fülünk hallja azt a halk, de jellegzetes hangot, miként a tű átcsúszik a cérnaszálakon, nyelvünkkel időnként megnedvesítjük a cérnát, hogy befűzzük a tűbe. Egy könyv elmélyült olvasása is válhat hasonlóan soktényezős tevékenységgé: lassan lapozhatjuk az oldalakat, hallhatjuk a papír zizegését, elidőzhetünk egy-egy sornál. László Noémi és Kürti Andrea kötetéhez ezzel a csendes, kitartó figyelemmel érdemes közelíteni.

A fülszöveg és a kiadó honlapja is kiemeli, hogy a kötet először az online térben vált elérhetővé. A Gutenberg Kiadó 2020 tavaszán arra kérte fel László Noémi költőt és Kürti Andrea illusztrátort, hogy egymás műveinek alapján dolgozzanak: először a költő írt verset egy rajzhoz, majd egy újabb szöveghez született illusztráció, míg egy kötetnyi műalkotás jött létre. Ez arra a játékra is emlékeztethet bennünket, mikor egy csoport közösen alkot meg egy történetet úgy, hogy a történetnek csak a közvetlenül megelőző mondatát látja, a többi le van takarva – szórakoztató és általában összefüggéstelen szövegek születnek így, jelen kötetet azonban nem jellemzi az inkoherencia. A kiadó hétről hétre osztotta meg honlapján az eredményeket, s végül a könyv jelentős része felkerült az issuu platformjára – a kultúrafogyasztás sajátos módját kínálva a karanténidőszakban. Magam is a neten találkoztam először a *Darázsolással*, és bár az issuu-n történő kattintások nem adták vissza a könyvtárgy lapozásának szenzuális élményét, a versek és a képek így is elvarázsoltak.

Rögtön az első szöveg kaput nyit a varázslat birodalmába. „Szedd össze magad. Ami lent van, az van fent, ami belül van, az van kívül. [...] Ennyire még nem kellett összeszednem magam. Koncentrálj. Most már muszáj lesz varázsolni is.” (5.) A második mondat egyszerre közhely és ősi bölcsesség. Kint–fent, bent–kint oppozícióit sokan megírták, -verselték, -énekeltek már [utóbbira popkulturális példa lehet a Tankcsapda *Ez az a ház* című számának refrénje: „Ami kinn, az van benn, / Ami fenn, az van lenn”), de a varázslás kontextusa miatt felidéződhet a Hermész Triszmegisztozshoz köthető *Tabula Smaragdina*. Az ókori ezoterikus irat második pontja így szól: „Ami lent van, az megfelel annak, ami fent van, és ami fent van, az megfelel annak, ami lent van, hogy az egyetlen varázslatának műveletét végrehajtsd.” A *Tabula Smaragdínát* a hermetikus filozófia egyik alapművének is tartják, mely irányzat a természetfeletti hatalmakkal

történi kapcsolatfelvételre, kapcsolattartásra tanít. Talán nem túlzás az idézett „előszó” alapján azt állítani, hogy a *Darázsolás* ebbe a hagyományba lép bele, illetve azzal indít párbeszédet: a versek és képek olvashatóak úgy is, mint amelyek a befelé fordulást, az elmélyülést célozzák azért, hogy magunkból kifelé és magunktól felfelé fordíthassuk a tekintetünket, a szakralitás irányába. S mindez úgy történik, akár az ószövetségi *Énekek éneke* esetében: a szövegben nem szerepel Isten neve vagy bármilyen konkrétabb utalás felsőbb hatalmakra, mégis át- meg átszövik a verseket és a képeket is olyan motívumok, szimbólumok, amelyek „linkek” lehetnek a transzcendens felé.

Számos természeti kép szerepel a szövegekben és az illusztrációkon: fa, levél, folyó, víz, föld, madarak, halak, szél, Nap, Hold, csillagok... Ezek a (szimbolikus) képek íródnak bele a hagyományos folklór szövetébe is: fontos szerepet játszanak a népdalokban, -mesékben, imádságokban, a népi kultúra tárgyi emlékeiben; sokrétű és sűrített jelentéstartalmakkal bírnak. Ha nem a néprajz, hanem a jungi analitikus pszichológia felől közelítünk ezekhez a fogalmakhoz, akkor azt látjuk, hogy általuk a tudattalan mélyrétegei juthatnak felszínre. A művészet bármely ágára jellemző, hogy ezekkel a komplex tartalmakkal dolgozik: a fűlszöveg a babitsi irodalmi hagyományhoz való kapcsolódást emeli ki, de Weöres Sándor vagy Nemes Nagy Ágnes verseihez is sok szálon kötődnek László Noémi szövegei, Kürti Andrea képei pedig Ország Lili ikonos korszakát is felidézhetik. A kötet szövevényes intertextuális és -mediális hálózatának itt azonban inkább egy olyan pontjára mutatnék rá, amely nem a múltbéli szellemi elődökhöz, hanem kortársakhoz köthető. Drávucz Zsolt írja a Platon Karataev legújabb, *Partért kiáltó* címet viselő albumáról, hogy „szövegei [...] egy olyan erősen intuitív szerzői módszer jegyeit viselik, amely az asszociációkra és az archaikus szimbólumok egyetemes erejére épít.” [*A stílusevolúció mintázatai*, KULTER.hu, 2022. január 29.] Úgy vélem, a *Darázsolás* is hasonló módon építkezik, már csak az alkotás folyamata okán is: a képekről szöveges, a szövegekről képi asszociációk születtek, s bár ezek a képzettársítások akár széttartó, egyenetlen munkát is eredményezhettek volna, mégis egységes „konceptkötet” született. Azért is indokolt lehet a *Darázsolás* a fiatal magyar együttes legújabb albumával párhuzamba állítani, mert konkrét szövegszerű egyezések is fellelhetőek a versek és a dalszövegek között. A *Rajokban száll* (szerző: Balla Gergely) című dal végén ez a két sor ismétlődik: „szemhéjam nehezül / a csend laudál egyedül”; László Noémi *Összhang* című versének második strofája pedig így szól: „Egyszerre nőnek / kívül és belül, / foszlány szabadul, / szemhéj nehezül.” [87.]. A két szöveg összevetése azért is izgalmas lehet, mert a Platon Karataevnél „rajokban száll fel a csend”, míg László Noéminél „kezdetek, véggek dallamai”, azok hangfoslányai szűrődnek be a versbe, de a „nehezülő szemhéj” mindkét esetben valamiféle ébrenlét és álom közötti szituációra utal. E szó szerinti egyezésen túl a Platon Karataev-szövegekben is nagy hangsúllyal jelennek meg azok a szimbolikus képek, amelyekről fentebb a kötet kapcsán szót ejtettünk. Az album szövegeiből „dalszövegkönyv” született a Prae Kiadó gondozásában, Dobos Emőke illusztrációival – érdemes volna a két könyvtárgyat összevetni egymással, hiszen alighanem ugyanazon a határ-, egyben forrásvidéken keresgélnek. Összetett jelképekkel, metaforákkal olyan „végső kérdéseket” ragadnak meg, amelyek az embert mindig is foglalkoztatták: „ki jön velem, ha jön velem?”, „hová megyünk?”, „jártunk-e itt?”, „milyen világ?” [idézetek a *Szárny* című versből, 32.].

Az „ősi” kérdések és motívumok szépen egybesimulnak a 21. századi épített környezet elemeivel, a technicizált világ jelenségeivel. Különösen a kötet utolsó harmadára jellemző, hogy beszüremkednek az urbanizált világ képei: „Bármerre fordultam, épült a fal, / mögötte daruk oszlopaival, / markológépek, kotrók, traktorok / mutatták, miről álmodozhatok.” [Miről, 64.]; „Elmorzsolódom, / friss polisztrén, / szigetelő a senki szigetén” [Kí, 68.]. Különösen a nem magyar eredetű kifejezések keltenek elidegenítő hatást: az erős, szerteágazó jelképekkel dolgozó versekből szinte „kiugranak” az olyan szavak, mint a traktor vagy a polisztrén, hiszen nem ugyanabból a fogalmi tartományból származnak, mint a költői szókinccs más komponensei. Ezeknek a kifejezéseknek azonban nem csupán annyi a funkciója, hogy megakasszák az olvasást, meglepetést váltanak ki a befogadóból. László Noémi metaforikus-szimbolikus szintre emeli civilizált létünk fogalmait, így a „hidak acélja”, a „tömbök serege” vagy a „sötétlő aszfalt” fordulatok túlmutatnak önmagukon: olyan díszletekké válnak, melyek közt élünk adatott, de melyek között a fantázia egészen szabadon is szárnyalhat. A versek arra is rávilágítanak ezáltal, hogy bármilyen korban és közegben élünk is, a nagy emberi dilemmákkal számolnunk kell, és a válaszok keresését magas betonfalak sem akaszthatják meg.

A válaszokat megtaláló képzelethez írott ódaként is olvasható a *Mégis* című vers, melyet egyben idéznék: „Micsoda tájakon jártam veled, / hűséges társam, szárnyas képzelet! / Hajtottál, húztál, emeltél, ha kellett, / tartottad bennem, tápláltad a lelket. // Fogtak falak, figyeltek ablakok, / elhittem mégis, hogy szabad vagyok. / Hidak, huzalok, vasvázak között / lebegtem, mint ki égbe költözött.” [84.]. A fülszöveg szerint „a könyv szerkezete is a dualításra épül: az oldalpárok bal oldalon mindig az elsődleges alkotást, jobb oldalon pedig az ihletett művet tárják fel az olvasó előtt”. Ez a vers a bal oldalon szerepel, tehát a mellette lévő rajz hozzá képest született. Mégis a kép olvasásával indítanék, hiszen egyszerűségében is komplex alkotás. Az illusztrációk visszatérő alakja egy hosszú, fekete hajú, fehér ruhát viselő fiatal nő. Jelen rajzon becsukott szemmel látható, amint ég és föld között lebeg vagy táncol egyfajta mosolygó révületben, mögötte egy acélsodronyokkal felfüggesztett híddal. Egyik keze lehanyatlik, másik keze a Hold felé mutat, sőt úgy tűnhet, mintha maga dobta volna fel az égre labdaként a Holdat. A háteret a szürke szín különféle árnyalatai alkotják. A kép szoros illusztratív viszonyban áll a kiindulópontként szolgáló verssel [híd, huzal, vasváz, lebegés], de önálló műalkotásként is értelmezhető. Míg a vers szinte himnikus hangoltságú, addig a rajz kissé vészjósló hangulatot kelt. A híd két tartóoszlopán kitaruló apró, mégis hangsúlyos [az oszlop feketéjével kontrasztban álló, fehér színnel ábrázolt] ablakok azt jelzik, hogy valaki(k) figyel(i) a nőalakot, s az acélhuzalok szigorú geometriája azt sugallja, hogy ez a figyelem valamiféle fenyegetést is rejt magában. A nő erről ugyan nem vesz tudomást, de a képet látva mégis az az érzésünk támadhat, hogy könnyed lebegése bármikor véget érhet. A szövegben ez a veszély nem ennyire plasztikus, bár a múlt idejű igék [jártam, hajtottál, elhittem] utalhatnak arra is, hogy a lírai én és a képzelet már nem járnak kéz a kézben, a leírt lebegő állapot megszűnt. Az első versszakban a képzelet mint Te megszólítása dominál, a második versszakban azonban megváltozik a fókusz: a beszélő arra emlékezik, hogy mindenféle korlátok, akadályok között is szabadnak hitte magát. Szabadnak *lenni* és magunkat szabadnak *hinni*: igen nagy különbség van a két állapot között.

Első olvasásra a *Mégis* a képzelet dicsérete, de kép és szöveg összeolvasása arra világít rá, hogy a szabadság illúzió voltára is rákérdez a vers. Különösen izgalmas ez a kérdésfelvetés abban az időszakban, amikor a Covid-járvány miatt el kellett gondolkodnunk azon, miben áll a szabadságunk: abban, hogy bárhová mehetünk, ahová csak szeretnénk, vagy abban, hogy fantáziánk olyan helyekre is elvihet bennünket, ahol még sosem jártunk?

„[L]ebegtem, mint ki égbe költözött”, idézi fel az említett vers lírai énje – az ég és föld, transzcendens és immanens közötti határok átjárása, átjárhatósága számos versben tematizálódik finom, szelíd, a legkevésbé sem direkt módokon. Már a borító is felkínálja annak lehetőségét, hogy befelé fordulva felfelé tekintünk: két nyitott tenyér közül egy levelekkel gazdagon borított ág kúszik az ég felé. A rajzot sajátos világfa-ábrázolásként is értelmezhetjük; a fa, a faágak, a levelek gyakran visszaköszönnek a képeken és a szövegekben. A kötetzáró, tehát kiemelt pozícióban álló vers utolsó versszaka így szól: „Kettő beszélget / hintázó faágon, / amikor érti egymást, / az a Három.” (*Három*, 95.) A hintázó faág képzete bizonytalanságot, sérülékenységet sugallhat, ha azonban olyan fára gondolunk, amely az égi szférák felé tör, akkor ez a faág megtart és biztonságot nyújt. Hiszen ezen az ágon lesz a Kettőből Három: itt születik meg az a „hármason fonál”, amely nem szakad el egyhamar (lásd Préd 4,12), s amelynek harmadik „alkotóeleme” az Isten. Úgy vélem, a kötet számtalan problémakör felvetése után, sokféle természeti és épített környezetet bejárva, álomszerű és valós jelenségekkel találkozva az utolsó versben „mégis” eljut a transzcendensig. Olvasóként ezt a kanyargós, kalandos, sokszínű utat követhetjük mi is – nyitott szívvel és nyitott tenyérrel. [*Gutenberg*]

LOVAS ANETT CSILLA

• • • • •

Felelős kiadó: IMRE LÁSZLÓ

Kiadja az Alföld Alapítvány megbízásából az Alföld szerkesztősége

Grafikai terv, layout: Alkotópont Grafikai Műhely Kft.

Szedés, tördelés: Alföld szerkesztősége

Nyomás: Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen

Felelős vezető: György Géza elnök-vezérigazgató

Index: 25 901 ISSN: 0401—3174

Szerkesztőségi és kiadóhivatal: 4024 Debrecen, Piac u. 68. E-mail: alfoldfolyoirat@gmail.com — Postafiók száma: 4001 Debrecen 144. — Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. — Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál [Bp., VIII. ker. Orczy tér 1. tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp., 1900]. További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu — Évi előfizetés 10800 Ft, félévi 5400 Ft. — Befizetéskor minden esetben kérjük feltüntetni az *Alföld* irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat nevét.